

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן-צבי

לך לך

פרשה ארץ ישראלית

חיים בים המלח

מאת: טליה זיסקין

ובריכות אידוי בקצה הצפוני של ים המלח. במטרה להגדיל את היקף הייצור נפתח לאחר כמה שנים מפעל נוסף בדרום ים המלח. בתוך עשור מהקמת חברת האשלג הגיעו מוצריה למחצית היצוא של היישוב בארץ ישראל.

בנוסף על ההצלחה המסחרית נחל מפעל זה הצלחה כבירה בהפיכת מקום המוות למקום חיים, ועל כך כתב נובומייסקי בשנת 1920 היו מזדמנים לים-המלח רק נוסעים בודדים וצליינים מועטים, והדעה המקובלת אז הייתה, כי בני-אדם לבנים אינם מסוגלים לחיות בחבל שומם זה ובאקלימו הקשה. בשנת 1947 היה ים-המלח לא בלבד מקור של חומרים כימיים חשובים, אלא גם מקום נופש לבני הארץ ולתיירים מכל קצוות העולם. והוא ממשיך וכותב סמוך לשער היו בנויים בתי-המגורים של העובדים הנשואים, ובחצר נראו תמיד עשרות ילדים משחקים. רובם נולדו וגדלו כאן, ואף הלכו כאן לבית הספר. "יום המוות" היה לנווה שוקק חיי תרבות (נובומייסקי משה, שם, עמ' 348). ספרו של משה נובומייסקי על אודות מפעל חייו, מפעל האשלג בים המלח, מסתיים בנבואת יחזקאל שהוזכרה לעיל.

מלחמת העצמאות הביאה לסופה של חברת האשלג. מיד אחרי עזיבת הבריטים את ארץ ישראל ננטש המפעל הצפוני ולאחר מכן נבזז. בתחילת שנות החמישים החליטה ממשלת ישראל להלאים את המפעל ולהקים את חברת מפעלי ים המלח. חברה זו, השוכנת בחופו הדרומי של ים המלח, רכשה את כל הנכסים של חברת האשלג וכיום היא אחת מיצרני האשלג והברום הגדולים בעולם.

בפרשתנו מתוארת מלחמתם של ארבעת מלכי מסופוטמיה נגד חמשת מלכי כיכר הירדן שמרדו בהם. המערכה שבסופה הצליחו הארבעה להביס את החמישה התרחשה בעמק השידים, ים המלח כל-אֵלָה חָבְרוּ אֶל-עַמֶּק הַשִּׁידִים, הוא ים הַמֶּלַח (בראשית יד, ג). ים המלח מוזכר במקרא כמה פעמים בשם זה וכן בשמות 'ים הערבה' ו'הים הקדמוני'.

ייחודו של ים המלח מתבטא במליחותו הרבה, שלא מאפשרת חיים בתוכו. אחת הנבואות ביחזקאל עוסקת בריפוי מי ים המלח ויאמר אֵלֵי, הַפִּיִּים הָאֵלֶּה יוֹצְאִים אֶל-הַגְּלִילָה הַקְּדֻמוֹנָה, וְיָרְדוּ עַל-הָעֶרְבָה; וְבָאוּ הַיָּסָה, אֶל-הַיָּסָה הַמוֹצְאִים וְנִרְפְּאוּ הַפִּיִּים... בְּצִאתוֹ וְגִבְאָיו וְלֹא יִרְפְּאוּ, לַמֶּלַח נִתְּנָה (יחזקאל מז, ח-יא).

מאות בשנים התגוררו בני אדם בקרבתו סביב מקורות מים בעין גדי ובעין פשחה, וכן מורדים ומתבודדים שחיו בקומראן ובמצדה, אך ים המלח עצמו נשאר מקום שלא ניתן לחיות לצדו, להפיח בו חיים ולהפיק ממנו תועלת.

במהלך המאה ה-19 הגיעו לים המלח חוקרים רבים שניסו לעמוד על צפונותיו, וכבר מתחילת המאה ה-20 הועלו בקשות לחקור את ים המלח ולקבל זיכיונות להפקת אשלג. משה נובומייסקי, מהנדס מכרות יהודי מסיביר ובעל ניסיון רב בכריית זהב ומלח בארץ מולדתו, הגיע לארץ ב-1920 והחל לפעול למען מימוש רצונו להפיק אשלג מים המלח. וכך כתב אמרתי להקים בארץ נחשלת זו תעשייה כימית, [...] מטרתי הייתה בעיני לא רק עניין אישי, אלא גם שליחות ציבורית-לאומית. ולא זו בלבד. אוצרות האשלג, הברום, ושאר המלחים הגנוזים בים-המלחה, חשיבותם רבה גם לכלכלה העולמית, ובמיוחד לתעשייתה של בריטניה (נובומייסקי משה, מים הביקל לים המלח, תל אביב, 1958, עמ' 238-239).

נובומייסקי הקדיש כעשור למאמצים לקבלת הזיכיון מהבריטים לפיתוח תוכניות להקמת מפעל ולעריכת ניסויים. משה לנגוצקי, שנחשב ראשון לחלוצי ים המלח, ירד לים המלח בהוראת נובומייסקי ונשאר במקום שנתיים לערוך ניסויים ולבצע תצפיות, ובהמשך הצטרפו אליו כעשרים חלוצים מבני העלייה השלישית. בשנת התר"צ (1930) התקבל הזיכיון מאת ממשלת המנדט והוחל בהקמת מפעל, שכונות מגורים, סדנאות

לעיון נוסף

- נובומייסקי משה, מים הביקל לים המלח, תל אביב, 1958.
- אור נר רן, "משה נובומייסקי וחברת האשלג הארץ ישראלית", בתוך מלח הארץ 4, תש"ע, עמ' 1-23.